

DÉL-NÉMETORSZÁGBAN ÉLŐ ERDÉLYI ÉS MAGYARORSZÁGI KIVÁNDOROLT MUNKAVÁLLALÓK ÉRTÉKSTRUKTÚRÁINAK ALAKULÁSA

EVOLUTION OF VALUE STRUCTURES OF HUNGARIAN AND ROMANIAN ECONOMIC MIGRANTS LIVING IN SOUTHERN-GERMANY

SZILÁGYI GYÖRGYI⁴⁷ – GYÖRBIRÓ NÓRA⁴⁸ –
GYÖRBIRÓ ANDRÁS⁴⁹

Abstract

The integration of Hungary and Romania into the European Union has triggered significant migration processes from these countries to Western European destinations. The academic sphere, of course, responded to this, and numerous studies have been published in both languages examining different aspects of these migration trends. Our study was carried out with qualitative methods focusing on young, up to 40-year-old Transylvanian ethnic Hungarian, and Romanian migrants and on migrants from Hungary (all ethnic Hungarians living in the German state of Baden-Württemberg in Germany). In the frame of our research we focused on their value structure, religious and community life and social status.

Keywords: economic migrants, value structures, migrant workers in Germany

1. Bevezetés

Magyarország és Románia Európai Unió csatlakozása, nagyon sok egyéb hatás mellett, markáns migrációs folyamatokat indított el ezen országokból Nyugat-Európa-i célországok és célrégiók irányába. Az akadémiai szféra erre természetesen reagált és számos tanulmány jelent meg mindkét nyelven, mely ezen migrációs tendenciák különböző aspektusait vizsgálják. A mi vizsgálatunk arra fókuszált, hogy egy helyszíni, külföldön, a németországi Baden-Württemberg szövetségi államban élő erdélyi magyar és román valamint magyarországi fiatal, legfeljebb 40 éves munkavállalókat kvalitatív módszerekkel vizsgáljuk, főként értékstruktúrájukra, vallásos és közösségi életükre, szociális helyzetükre koncentrálna.

⁴⁷ Vallásszociológus, Partiumi Keresztény Egyetem

⁴⁸ Demográfus, Babes-Bolyai Tudományegyetem

⁴⁹ Közgazdász-szociológus, Partiumi Keresztény Egyetem

2. A kutatás célkitűzése

A kutatásunk célja a 25–40 éves korosztályba tartozó, Németországban dolgozó, magyar és román, Erdélyből és Magyarországról származó, fiatal népesség értékstrukturájának kutatása, vallásosságának és vallási viselkedésének tanulmányozása olyan személyek esetében, akik legfeljebb 5 éve tartózkodnak Németországban. Ebben a cikkben a kutatás csak egy részét mutatjuk be, a teljes kutatási témát különböző szaklapokban már publikáltuk, részben átfedésben a jelen tanulmány tartalmával.

3. Módszertani szempontok

A kutatást kvalitatív módszerekkel végeztük: az adatok a félig strukturált interjú technikával lettek gyűjtve. Egy másik, általunk alkalmazott kutatási módszer a résztvevő megfigyelés, melyet a stuttgarti magyar evangélikus egyház vallási és közösségi tevékenységeinek alkalmával végeztünk. A kutatott csoport megválasztásánál két szempontot vettünk figyelembe: a személyek életkorát (25–40 év) és azt a bizonyos időszakot, amióta Németországban tartózkodnak. Ugyancsak mély interjúkat készítettünk református, római katolikus, evangélikus és ortodox lelkészekkel. A minta tervezése során nem volt hozzáférésünk releváns statisztikai adatokhoz. Ezért a mintánk nem tekinthető reprezentatívnak.

4. A kutatás szakaszai

A mintába bekerülő személyekkel a kapcsolatfelvétel különböző szakaszokban valósult meg. Első szakasz: kapcsolatfelvétel online közösségi hálózatokon keresztül. A második szakasz: az előzetes megbeszélés alapján a személyekkel telefonon vettük fel a kapcsolatot. A hógolyó mintavételi módszert alkalmaztuk, és az embereket arra kértük, hogy hozzanak bennünket kapcsolatba ismerősökkel, rokonokkal, barátokkal.

A lehető legnagyobb mértékben próbáltunk bevonni a mintába különböző nemzetiségű, különböző felekezetekhez tartozó embereket, hogy a minta a lehetőségek szerint minél heterogénebb legyen. Ugyanúgy megpróbáltuk a heterogeneitást biztosítani a tanulmány, az életkor és a németországi tartózkodási időtartam szempontjából.

Harmadik szakaszként sor került a személyes találkozásokra, valamint az interjúk lefolytatására. Az interjúkat részben telefonon (átlagos időtartam 23 perc) vagy személyesen végeztük. Ezekben az esetekben az interjú átlagos időtartama 35 perc volt.

Amit észrevettünk az emberekkel való kapcsolatfelvétel során: nagy mértékű nyitottság a kutatás iránt, lelkes vágy a saját tapasztalataik, benyomásaik közlésére, valamint az igény, hogy a véleményük nyilvánosságot kapjon.

Még akkor is, ha a kapcsolat felvétel elején bizonyos helyzetekben, egyes személyek enyhén agresszív hozzáállást fejeztek ki, bizalmatlanságot, gyanút, a kutatás konkrét témájának megismerésekor, együttműködő magatartást tanúsítottak.

5. A vallási jelenségek kutatásának módszertana

A vallásszociológia szakirodalomban hangsúlyozva van, hogy a vallásosság formáinak sokfélesége nagyon összetett és e jelenség kutatása árnyalt megközelítési stratégiákat igényel. Jelen tanulmányban a vallásosság fogalmának definiálásában a Macionis (1999) meghatározását választottuk, amely a vallásosságot széles értelemben határozza meg, hangsúlyozva a vallás fontosságát az egyének és a közösség életében. Teológiai szempontból ez a fogalom az egyén és a transzcendencia kapcsolatát fejezi ki, mely dimenzió túlmutat az empirikus vizsgálat lehetőségén.

Gyakorlati szempontból Glock és Stark (1982) operacionális kutatási modelljét vettük figyelembe, amely öt alkalmazható dimenziót tartalmaz a vallásosság tanulmányozására. A jelen kutatásban ezen dimenziókból csak hármat alkalmaztunk: 1. a rituális dimenziót. 2. A hit ideológiai dimenzióját. 3. a hit következményeinek dimenzióját, értelemszerűen amiként a vallásosság meg nyilvánul az emberek mindennapi életében.

Az első dimenzió feltérképezéséhez a következő mutatókat használtuk: a. Részvétel a vallási eseményeken, Szent Misén, Istentiszteleteken való részvétel; b. Részvétel a különféle szertartásokon (házasságkötés, keresztelő, első áldozás stb.); c. Részvétel a vallási ünnepekkel kapcsolatos különféle rituálékban; d. Részvétel vallási intézményekkel foglalkozó csoportok tevékenységében, szervezetekben és programokban.

A második dimenzió felmérésében az érdekelt bennünket, hogy az emberek hogyan viszonyulnak a hithez, hogyan élik meg a hitvallásukat. Az alkalmazott mutatók ez esetben: az önmeghatározás módja a vallásosság szempontjából és az, hogy milyen mértékben vélik, hogy a vallás az ő személyes életükben szerepet játszik.

A hit következményeinek dimenzióját a következő mutatókkal próbáltuk feltérképezni: a vallási oktatáshoz való hozzáállás, az abortusz iránti attitűd, a gyermekvállalási viselkedés és a családtervezés modern módszereinek alkalmazása. Egyes szerzők szerint összefüggés van a vallásosság mértéke és

a szexuális kultúra és viselkedés között (Suciu, Nanu, Stativa, Novak, Mihai-lescu, 2019).

Az adatgyűjtésre 2018. március 15. és május 15. között került sor.

A kutatásunk eredményei rámutattak arra, hogy a megkérdezett egyének részvételének gyakorisága főleg három tényezővel hozható kapcsolatba: 1. az időtartam, amióta Németországban él, 2. a felekezeti hovatartozás, 3. az egyén társas kapcsolatai, azok jellege.

Ami az első tényezőt illeti, úgy tűnik, hogy az egyház látogatása, részvétel az egyházi szertartásokban főleg a Németországba való érkezés első szakaszában elsősorban a társadalmi hovatartozás keresésének az egyik módzata, az egyén részéről. Véleményünk szerint, számos esetben másodlagos szerepet játszik a hithez kapcsolódó motiváció. Információink szerint elsődleges a közösség keresés, melynek számos esetben célja a magány érzés csökkentése. Ezt az attitűdöt illusztrálja a következő interjú részlet: (BG karbantartó, 33 éves, házas, 4 hónappal ezelőtt érkezett Stuttgartba) „Ne gondolja, hogy túl gyakran megyek a templomba, de itt (Németországban) egyedül érzem magam, még akkor is, ha a családommal vagyok. Ott néhány magyar emberrel összejövök. ... jó, ha valakit érdekel a mi sorsunk ha segítségre van szükségünk, vagy segítséget kérhetünk ....”.

A felekezeti hovatartozást illetően, adataink szerint, a legnagyobb részvétel a neo-protestáns személyeknél mutatkozik. Ezek esetében a részvétel Iszteriszteleteken, valamint különféle egyházi tevékenységeken szinte heti alkalmakkal zajlik. Ennél jóval alacsonyabb részvétel mutatkozik az ortodox, római katolikus, református egyházakhoz tartozó személyek esetében (csökkenő sorrendben).

A fő indokok az időhiány, a fáradtság vagy más tényezők, melyek passzív hozzáállást idéznek elő az egyház iránt. Ebben az értelemben jó példa az I.O. válasza. (31 éves, kereskedelmi alkalmazott, házas, felsőfokú végzettségű, egy évvel és négy hónappal ezelőtt érkezett Németországba). „Azért jöttem ide, hogy dolgozzak... Csak egy szabad napom van egy héten, inkább pihenni vagy szórakozni megyek a barátaimmal.” A római katolikus hitvalláshoz tartozó személyek alacsony részvételének másik oka a német nyelv ismeretének hiánya. (B. A. 31 éves, középiskolai végzettségű, házas, római katolikus, több mint 7 hónapja tartózkodik Németországban): „Néha elmentem a templomba, de nem ismerem a nyelvet ... Ez egy közeli templom, de nem veszek részt a misén, inkább imádkozom magamban”).

Az érdektelenség különösen a 3 évnél hosszabb németországi tartózkodással rendelkező személyek esetében jelentkezik, tekintet nélkül a felekezeti hovatartozásra, nemre, tanulmányokra, tevékenységi körre. A lelkészekkel

folytatott interjúkból megtudtuk, hogy az ünnepi napokon magas az egyházak látogatottsága. Ez a jelenség főleg a román ortodox vallású személyekre érvényes. A Baden-Württembergi városban egy 150 000 lakosú település ortodox pópája szerint húsvétkor több mint 800 résztvevő volt jelen. Ezen a napon jelentkezik a legmagasabb szintű részvétel. A pápa magyarázata egyszerű: „A húsvéti ünnepség dátuma eltér a római katolikus és az ortodox naptár között, bár néha egybeesik. Németországban a hivatalos ünnep a római katolikus húsvét, a munkavállalók számára biztosított szabad napokkal. A román ortodoxok nem mehetnek haza húsvétra Romániába. Amikor az ünnepek egybeesnek, az egyház majdnem üres.”. A különféle családi események, mint például a gyermekek keresztelése gyakori jelenség. Ugyanakkor az egyházi házasságok nagyon ritkák, a fiatalok általában a saját országukban kötnek házasságot.

Amennyiben az ünnepek alkalmával nem mennek haza, a munkavállalók megpróbálják betartani lehetőség szerint a hagyományos szokásokat, gyakorlatokat és szimbólumokat. Ezekben az esetekben hagyományos ételeket készítenek, karácsonyi dalokat énekelnek, piros tojást festenek, az erdélyi magyarok locsolkodnak (38 éves, iskolázott, házas nő egy lányával, 4 éve érkezett Stuttgartba): „Ha nem megyünk haza, süteményeket veszek a karácsonyi vásáron. Ismerek eladókat, tudom, hol találom őket”.

Ami a hit dimenzióját illeti, a következtetéseink kevésbé kongruensek. Figyelembe véve a probléma bonyolultságát, nagyon óvatosnak kell lennünk az adatok, válaszok értelmezésében.

Esetünkben felnőtt fiatalokról beszélünk, akik leginkább az átlag alatti végzettséggel rendelkeznek, és olyan élethelyzetben vannak, amikor különféle gyakorlati, új problémákkal és kihívásokkal kell szembenézniük.

A templomlátogatás relatív alacsony szintje, illetve bizonyos kétes kijelentések a hitvallásukkal kapcsolatban részben természetes, kor-specifikus folyamatot jelenthet. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban a szakirodalomban hivatkozásokat találunk, melyek arra utalnak, hogy az életkor különböző szakaszaiban az emberek vallásosságának foka ingadozik (Tomka, 1998). A szerző szerint az intenzívebb vallásosság a gyermekek, serdülők és idősek esetében fordul elő. A vallás, a hit ereje általában abban az életkorban csökken, amikor az emberek főleg egzisztenciális problémákkal foglalkoznak.

Az elemzés szempontjából fontos az a tény, hogy a tradicionális felekezetű egyházak tagjai esetében nem találtunk olyan személyeket, akik azt állítanák, hogy a célok elérésében és a nehézségek leküzdésében transzcendentális erőkre támaszkodnak. Arra a kérdésre, hogy hol számítanak segítségre nehéz helyzetekben, a leggyakoribb válasz az, hogy mindenekelőtt a barátok,

rokonok, kollégák körében. Ugyanakkor, a válaszaikban gyakran hangsúlyozták, hogy nagyon hasznosak számukra a már kintlevő csoportok, a lakótársak. A transzcendentális segítség témája elsősorban a neo-protestáns felekezetekhez tartozó válaszadók esetében jelentkezik. Egy tipikus válasz e tekintetben: „Isten fentről segít, mert imádkozunk, és bármennyire is nehéz az életünk, tudjuk, hogy az Ő hatalmára kell támaszkodnunk.” (38 éves, fizikai munkás, neo-protestáns vallású).

A harmadik dimenzióval kapcsolatban megpróbáltunk néhány mutatót találni arra vonatkozóan, hogy a hitvallás miképpen befolyásolja az egyének döntéseit a mindennapi élet kérdéseiben, attitűdjeiket, véleményüket. Erre vonatkozóan két mutatót használtunk: 1) a gyermekek vallásos nevelésével kapcsolatos attitűd és 2) a családtervezés, az abortusz és a modern fogamzásgátlási eszközök használatával kapcsolatos vélemény, gyakorlat.

Az első mutatót illetően minden általunk megkérdezett személy, úgy férfiak, mint nők, kategorikusan pozitívnak ítélték a gyermekek vallásos nevelését, de a 18 megkérdezett család közül 12 esetben a szülők ezt nem tekintik intézményes formában megvalósíthatónak. A különféle felekezetekhez tartozó lelkészekkel folytatott interjúkból kiderül, hogy az egyházak megpróbálják kielégíteni ezt az igényt. A lehetőségek keretein belül vallási órákat szerveznek különféle korú gyermekek számára. Gyakran hivatkoznak a helyiségek hiányára ahol foglalkozhatnának a gyerekekkel. A nyári szünetben a gyermekek számára táborokat és kirándulásokat szerveznek, amelyeket a szülők nagyra becsülnek. A legtöbb esetben, (többségben az Erdélyből származó családok esetében) a szülők véleménye szerint ezek az oktatási kötelezettségek főleg az idősebb generáció, a szüleik feladata kellene legyen az unokákkal szemben. Hangsúlyozták, hogy számítanak is rá, mikor hazautaznak a szülőkhöz, vagy a nyári szünetekben, ha otthon tartózkodnak a gyerekek.

A családtervezés iránti attitűdöt illetően kiderült, hogy felekezeti különbség nélkül, az abortusz gyakorlatát szinte egyhangúlag elutasítják. Ez, mint kiderül, egy nagyon tudatos és szigorú családtervezési gyakorlattal párosul, függetlenül a megkérdezett nők iskolai végzettségétől, nemzetiségétől és családi helyzetétől. Ugyanakkor összekapcsolódik a modern fogamzásgátló eszközök használatának elfogadásával, használatával még a neo-protestáns felekezethez tartozó személyek esetében is.

Bár a kutatásunk csak felderítő jellegűnek számít, mégis, véleményünk szerint, felhívja a figyelmet és azonosít néhány kezdetleges tendenciát a vallásos értékek dinamikájának szempontjából a kutatott népesség esetében. A tudományos irodalmi hivatkozások elsősorban a szekularizáció modern elméleteire összpontosítanak, melyek hangsúlyozzák a vallási átalakulásokat a

közösséghez való integráció csökkenésével, meggyengülésével, a modernizáció, az individualizáció és a társadalmi differenciálódás eredményeként. Néhány kulcsfontosságú szerző (Bruce, 1995, Luckmann, 1997, Wilson, 1982) úgy véli, hogy a szekularizáció tendencia olyan átalakulásokkal kezdődik, mint például a vallás privatizációja és individualizációja, folyamat mely az intézményi formák gyengüléséhez vezethet.

Kutatásunk rávilágít erre a tendenciára, jeleket feltárva a privatizáció azon tendenciáiról, melyek a szerzők véleménye szerint szekularizációs folyamat-hoz, elvallástalanodáshoz vezethetnek a vizsgált lakosság körében, főleg olyan csoportok esetében, melyek hirtelen megváltozott élethelyzetbe kerülnek távol a hagyományos környezettől, attól, amely az eredeti szocializációs kereteket kínálta számukra.

A feltárt tendenciák pontosabb azonosítására, az esetleges irányok előrejelzésének érdekében, sokkal szélesebb körű, longitudinális kutatásra lenne szükség. Az egyházi vallásosság gyengülése mellett nyilvánvaló a közösségi identitás szimbólumainak és hagyományainak megmaradása, ugyanakkor nagyon fontosnak tartjuk azt a tényt, hogy a kint élő családok nagyon vágyakoznak arra, hogy gyermekeik számára biztosítva legyen az értékek átadása, mivel úgy vélik, hogy a vallás olyan kulturális keret, amely a biztonság és az identitás megerősítésének eszköze számukra és gyermekeik számára a jövőben.

Felhasznált irodalom

- Borowik, I., & Tomka, M., ed. (2001). Religion and social change in post-communist Europe, Krakow, Nomos
- Bruce, S. (1995). Religion in modern Britain. Oxford University Press
- Glasner, P. (1977). The Sociology of Secularization. London, Routledge.
- Glock, P., Stark, A. (1982). Using Association Models in Sociological Research, in American Journal of Sociology Vol 88, No. 1.
- Luckmann, T. (1997). The moral order of modern societies, moral communication and indirect moralising. Collegium Budapest
- Macionis, J. (1999). Sociology. Upper Saddle River
- Suciu, N., Nanu, M., Stativa, E., Novak, C., Mihailescu, G. (2019). Studiul sanatatii reproducerii in Romania. Oscar Print Bucharest
- Tomka, M. (1998). The sociology of Religion in eastern and Central Europe, In Social Compass 141 nr. 3
- Wilson, B. (1982). Religion in sociological perspective. Oxford University Press

Összefoglalás

Magyarország és Románia belépése az Európai Unióba jelentős migrációs folyamatokat indított el ezekből az országokból a nyugat-európai úticélok felé. Az akadémiai szféra természetesen reagált erre, és mindkét nyelvi közösség tudományos szakirodalmában számos tanulmány jelent meg, amelyek e migrációs trendek különböző aspektusait vizsgálják. Jelen Jelen írásban bemutatott vizsgálatunkat kvalitatív módszerekkel végeztük, s a vizsgálat középpontjában a fiatal, legfeljebb 40 éves erdélyi magyar és román kivándorlók, valamint a Magyarországról érkező kivándorlók álltak, akik a kutatás idején a német Baden-Württemberg szövetségi államban éltek. Kutatásunk során értéks-truktúrájukra, vallási és közösségi életükre, társadalmi helyzetükre voltunk elsősorban kíváncsiak.

Kulcsszavak: gazdasági bevándorlók, érték-struktúrák, emigráns közösségek